

A Z A N G O L H A D I F L O T T A

Irta: SZALAY ISTVÁN

A világháború után kiadott új angol katonai szolgálati szabályzatban egy helyen a következők olvashatók: „A brit világbirodalom messze szétszórt részei között a tenger a legfontosabb összekötőkapocs. Ezért háborúban a tengeri utak uralása a fő. A hadsereg mindenképp arra használendő föl, hogy a tengeri vállalkozásokhoz szükséges kijáratokat elfoglalja vagy megvédje. A tenger tökéletes uralása teszi lehetővé a hadsereg szükség szerinti felhasználását a hedszintereken“.

Ezekből a megállapításokból minden további nélkül kiderül az angol hadiflotta elsősége a hadsereggel szemben.

A hadiflotta hivatása a tengeri kereskedelem biztosítása s az angol anyaország megóvása az inváziótól. Az invázió félelme u. i. állandóan felmerül Angliában, sőt Anglia sohasem érezte tökéletes biztonságban magát erős flotta nélkül.

Hadtörténelmi tanulság, hogy az angol flotta veresége nélkül elképzelhetetlen invázió. Ezért a flotta bizonyos értelemben Anglia első védelmi vonala. Csak ennek a védelme alatt szállíthatók csapatok a Birodalom más részeibe. Brit expedíciós seregek az európai kontinensre való vetése is csak a hadiflotta fedezete alatt történhet meg.

A repülőgéptechnika hatalmas fejlődése óta a légifegyver is az első védelmi vonalba került. Feladata a világbirodalom életközpontjának a légi támadások előli védelme s a légiháború átvitele az ellenség országa fölé. Ám mindaddig, míg a repülőgép hatókörzete korlátolt, a légifegyver tevékenysége elsősorban a partvidékre szorítkozik. A nyílt tengeren a repülőgép nem pótolhatja a hadihajót.

*

Anglia állandóan törekedett győzelmes háborúi után takarékoskodni hajóival. Kereskedelmi érdekekből nem egyszer állott elő az a helyzet, hogy háborús konfliktusok alkalmával eleinte vereségek érték, amiket csak a háború további folyamán ütött helyre. Hadiflottát u. i. nem lehet improvizálni s jóllehet, Anglia ezt az igazságot sohse tévesztette szem elől, gyakran mégis mellőzte. Mindenesetre Anglia mindig gyorsabban növelhette hadiflottáját, mint a többi hatalmak. Mindig több tengerész és egyéb ehhez való állottak rendelkezésére, mint a többieknek — nem egyszer — együttvéve.

Régi angol hagyomány az európai vizeken annyi tengeri erőt összpontosítani, hogy Anglia bármilyen hatalmi csoportosulással felvehesse a versenyt. Ebből adódott a 18. és 19. század folyamán az ugynevezett „háromhatalmi standard“, ami azt jelentette, hogy Anglia igyekezett erősebb lenni, mint a három legerősebb tengeri hatalom együttvéve. A 19. század során Anglia kétségtelenül kivívta uralkodó helyét ebben a vonatkozásban. Trafalgar után száz évre biztosította magát a brit tengeri uralom. Franciaországnak egy egész emberöltőre volt szüksége tengeri ereje újbóli felépítéséhez. Az angol fölény kritikus helyzetbe ismét csak a gőzhajózás bevezetése után került. A gőzhajó minden eddigi erőviszonyt megbontani látszott. Különösen Franciaország részéről, amelynek eszes konstruktőrjei a gőzhajó építésben próbáltak előnyös helyzetet te-

remteni. 1840-ben az angol flotta tengerészeinek száma 37.665, a franciáé 33.107. A következő években a francia tengeri haderő méginkább megközelítette az angolt. A fokozódó feszültség egész nyíltan felvetette egy francia partraszállás lehetőségét Angliában. A franciák igen sokat vártak ebben a vonatkozásban a gőzhajó feltalálásától, mert különben az angolok tengeri fölényét minden vonatkozásban elismerték. A francia tengeri haderő állásáról írott brosúrájában Louis Philippe harmadik fia, Joinville herceg sorhajókapitány 1844-ben többek közt a következőket mondja: „Emberveszteséget a francia hadiflotta sokkal nehezebben visel el, mint az angol. Franciaország csak a legnagyobb fáradtsággal tud előteremteni tengerészeket, míg Anglia kereskedelmi flottája révén kimeríthetetlen embertartalékkal rendelkezik.“ Ez kétségtelenül igaz volt, mert 1845 nyarán Angliában a kereskedelmi flotta 200.000 tengerészt tartott nyilván.

Jóllehet a politikai feszültség következménye az angol flotta megerősödése lett, mégis Anglia ezentul meglegedett a „kéthatalmi standarddel“, ami szerint csak a két legnagyobb európai flottánál kellett erősebbnek lennie. A császári Németország által életrehívott német hadiflotta újabb revízióra kényszerítette Anglia magatartását. Röviddel a világháború előtt Angliának be kellett érnie az „egyhatalmi standarddel“, amennyiben elviselhető viszonyban akart élni Németországgal. Az ilyen fajta erőviszonynak a visszautasítása végső soron egyik oka a világháborúnak.

Amikor a német flotta alámerült Scapa Flow-i nedves sirjába, ezzel elintézte Anglia Északi-tengeri ellenfelét, viszont két új versenytársra bukkant, Amerikára és Japánra, amelyek flottája a világháború alatt gyorsan megnövekedett. 1922-ben a washingtoni flottakonferencia alkalmával alapvető fordulat állott be a világ tengeri haderőinek eloszlásában. A háború által legyöngült Anglia kénytelen volt az amerikai nyomásnak engedni s elismerni az USA teljes paritását. Ugyanaz az Anglia, amely úgy vélte, hogy kénytelen visszautasítani a Németországgal szembeni 16:10 arányt, most kénytelen volt elismerni Amerika egyenlőségét. Természetesen a két angolszász hatalmat az Atlanti-Oceán választja el egymástól, vagyis flottáik nem állnak olyan közel egymáshoz, mint a német és az angol az Északi-tengeren. Amerika további követelését azáltal teljesítette Anglia, hogy feladta Japánnal kötött szövetségi szerződését.

A washingtoni konferencián megállapított öt tengeri nagyhatalom közti erőviszony a következő kulcsszámokban jutott kifejezésre: Anglia 5, Amerika 5, Japán 3, Franciaország 1.75, Olaszország 1.75.

Az első pillantásra úgy tűnik, mintha Anglia elvesztette volna tengeri fölényét. A dolog azonban nem egészen így áll. A hagyomány és a flotta haditapasztalata révén Anglia flottája még mindig az élen áll, mint ahogy támaszpontjai nagy száma is nagyobb mozgási szabadságot és átütőerőt biztosít számára. Cirkálói száma is magasabb maradt, tekintettel a kiterjedt kereskedelmi védőfeladatokra. Az egyenlőség elvét csak a nagy csatahajókat illetően vitték keresztül a gyakorlatban s e szerint Amerika és Anglia 15-15 csatahajót tarthat szolgálatban, Japán pedig 9-et. 1939 derekáig ez az arány nem is változott. Az erőviszonyok csak azokkal az újabb építményekkel változnak, amelyeket 1940 tavaszára kontempláltak vizrebocsátani — egy olyan időpontban, amikor még nem

indult meg a mostani nyugati háború.

A washingtoni konferencia további fontos eredményei azok az előírások, amelyek az egyes hajóosztályok nagyságára és ágyui erejére vonatkoznak (maximális értelemben.) Jóllehet Anglia, tekintettel számos támaszpontjára, a kisebb, de ezzel szemben a nagyobb számú hajókat szorgalmazta, ezt az elvet nem tudta keresztül vinni. A hajónagyságokat nagyjában az amerikai javaslatok alapján állapították meg. Így csatahajókra a 35.000 tonnát, 40,6 cm. nagyságú ágyúkkal. Mivel a legtöbb kikötés közben elesett, főleg a konferencia idevonatkozó további részleteibe belemenni. Csak egy típust említünk még, amely nevét a konferencia után kapta, az u. n. „Washington-cirkálót.“ Ez a cirkáló nehéz típusu cirkáló, 20,3 cm. nagyságú ágyúkkal s 10.000 tonna ürtartalommal. Ebből Angliának 15-öt, Amerikának 18-at, Japánnak pedig 12-öt engedélyeztek. Ezzel szemben Anglia könnyű cirkálói számára magasabb tonna egységet kapott kiegyenlítésül.

Említettük, hogy 1939 derekáig a tengeri erőviszonyok eloszlásában kevés lényeges változás történt, mivel a hadihajó építés igen hosszú időt igényel. Mi volt tehát az angol hadiflotta állománya 1939 elején?

Kezdjük a csatahajókkal, amelyek ma a repülőgép fanatikusainak minden feltevése ellenére ismét minden flotta gerincét teszik. A 15 angol csatahajó közül 3 gyorsjáratú csatahajó áll, az élén a „Hood“-dal, amely 42.000 tonna ürtartalmával jelenleg a világ legnagyobb hadihajója. Erős fegyverzetével és gyorsaságával lehetővé teszi, hogy cirkálókkal együttesen a legerősebb ellenfelet is megsemmisítse u. n. kereskedelmi háborúban. A tengeri ütközetben különösen alkalmas, valamint az ellenféllel való taktikázásra.

A „Nelson“ és a „Rodney“ nevű csatahajók még ma is a világ legerősebb hajói. A mai fogalmak szerinti 23,5 csomó sebességükkel kétségtelenül kissé lassuak. Jelenleg az angol flottának ezek az egyetlen háború utáni sorhajói. A többiek valamennyien a világháború idejéből valók és jórészt részt vettek a skagerraki csatában. A „Queen Elisabeth“ osztály hajói akkoriban Evan Thomas admirális vezetése alatt a cirkáló bevezető ütközetében igen fontos szerepet játszottak. Ezeket azóta nagy költséggel többszörösen átépítették s így ellenére életkoruknak, nagy katonai erőt képviselnek. A „Nelson“ és a „Rodney“ kivételével, amelyek 9-9 40,6 cm. forgatható tornyozatú ágyúkkal rendelkeznek, a többi csatahajók ágyuinak legmagasabb kalibere 38 cm.

1937 óta Anglia ismét újabb csatahajókat épített, hosszú szünet után. A „King George“ osztály 5 hajója még a washingtoni egyezmény alapján 35.000 ürtartalommal és 15-15 35,6 cm. nagyságú ágyúval készült. Hogy nem a legmagasabb kalibert választották, azt elsősorban súlyviszonyok magyarázzák. Ezenkívül úgy vélik, hogy a 35,6 cm. kaliberű lövegekben olyan ágyúkkal rendelkeznek, amelyek hordképessége az Északi-tenger korlátolt látási viszonyai mellett elégségesek. Azonkívül abban is reménykedtek az angolok, hogy a többi tengeri hatalmak már pénzügyi okokból is ehhez a nagysághoz igazodnak. Mivel azonban Japán vonakodott hajóépítési tervei közlésétől, azzal kellett számolnia, hogy Japán nem tartja magát a washingtoni korlátozásokhoz. Annál is inkább, mert közben, 1936-ban a washingtoni egyezmény lejárt s a londoni flottakonferenciát Japán 1936-ban elhagyta, mert az nem honorálta

paritásigényeit. Erre a londoni flottaegyezmény aláírói, Anglia, Amerika és Franciaország 1938 június 30.-án kelt határozatukban a csatahajók maximális tonnaga nagyságát 45.000 tonnában állapították meg. Az eddig érvényben volt legmagasabb kaliber (40.6 cm.) változatlanul fennmaradt. Ehhez az egyezményhez Németország is csatlakozott. Az akkori angol tengerészetügyi miniszter, Duff Cooper egyidejűleg kijelentette az angol alsóházban, hogy Angliának egyelőre nincs szándékában 40.000 tonnánál nagyobb hajók építése. Így az 1938-ban kelt építési program csatahajói nem haladták meg a 40.000 tonnát, ezzel szemben 40.6 cm. kaliberű ágyukkal szerelték fel valamennyit. Ezek szerint Angliának 1939 elején 7 csatahajója állott építés alatt, további három pedig tervezésben.

Angliának 6 repülőgépanyahajója volt 1939 nyarán, 14-22 ezer tonnatartalommal; további öt pedig építés alatt, úgy hogy Anglia rövidesen 11 repülőgépanyahajóval rendelkezik. Ez a hajótípus, mint azt a nyugati háború eddigi eseményei is bizonyították, rendkívüli mód sebezhető s ezért katonai értéke problematikus. Egész könnyű lövés a felületén vagy az oldalán, már elégséges az egész hajó ütközeten kívüli kerüléséhez. Az angol tengerészet azonban ezt a hajótípust is kereskedelme védelmére akarja felhasználni s repülőgépei segítségével a kereskedelmi hajókra vadászó cirkálókat igyekszik kifürkészni és elsüllyeszteni. Különösen nagy volt minden időben az angol cirkáló flotta. Hatvan egységével ma is a legnagyobb a világon, ha kisebb is jelenleg, mint a világháború előtt. A szakemberek kritikája igen különös mértékben összpontosult az angol cirkálókra. A kormánynak nem csupán azt vetették a szemére, hogy nagyon keveset épített ebből a nemből, hanem azt is, hogy az egyes cirkálók gyöngébbek és lassubbak, mint a hasonló nagyságú külföldi cirkálók. Kétségtelenül: az angol cirkálók általában lassubbak a többi hadiflották, főleg a francia és olasz hadiflotta cirkálóinál. A fegyverzetük is gyöngébb valamivel. Téves lenne azonban ebből arra következtetni, hogy ezért az angol cirkálók rosszabbak. Mivel ezek a cirkálók tulnyomóan a kereskedelmi érdekek védelmét szolgálják, nincs is szükség túlságosan nagy sebességre, ahogy ez a középtengerek haditengerészeténél szokásos. A cirkálóknak nem elfutni kell, hanem azokat a hajókat védeni a támadóval szemben, amelyeket kísérnek. A helytállásuk a fő és ebben a vonatkozásban a brit admirális többre becsüli az értéküket, mint a hasonló külföldi hadihajókét. Az angolok úgy tapasztalták a világháború folyamán, hogy a Tirpitz-féle helytállási- és süllyesztés-biztosság elv a helyes. Az a körülmény, hogy a többi haditengerészetek feladták a magas sebesség elvét a cirkálók építésében, az angol álláspontot látszik igazolni. Az 1939 elején érvényben volt tervek szerint 17 további cirkáló állt építés alatt.

Ugyanazok az ellenvetések, amelyeket a cirkálók ellen felhoztak, érvényesek, angol megítélés szerint, a torpedórombolókkal és vezérhajókkal szemben is, amelyekből Anglia 163-al rendelkezik, 40 pedig építés alatt. Ezek is valamivel kisebbek és lassubbak, mint a külföldiek, ezért azonban bizonyára korántsem gyöngébbek. Azok a viszonyok, amelyek közt az angol hadihajók dolgozni kénytelenek, egyéb eltéréseket is eredményeznek a konstrukcióban. A középtengereken kihasználható magas sebesség az Atlanti-Óceán zord légkörében tarthatatlan. A torpedórombolók

igen nagy szerepet játszanak az u. n. kísérőszolgálatban. Mindenekelőtt rajtuk nyugszik a tengeralattjárók elleni küzdelem. Az ugynevezett „néptörzs osztály“ (mivel az ide tartozó hajók a világbirodalom egyes néptörzseinek nevét viselik) 16 torpedórombolója nagy haladást jelent a nagyság és a fegyverzet tekintetében.

Megfelelően a más stratégiai feladatoknak az angol hadiflottának csak 52 tengeralattjárója van (s 18 építés alatt.) Anglia a háboru utáni konferenciákon állandóan a tengeralattjárók tökéletes leépítése mellett kardoskodott, nem egyszer támogatva ebben Némeország által. Javaslati azonban Franciaország és Japán ellenállásán mindig meghiusultak. Franciaország az utóbbi években kiépítette a világ legnagyobb tengeralattjáró flottáját, amely a kitűnő Atlanti-óceáni kikötőkből igen komolyan fenyegetik (természetesen csak elvileg) az angol hajózási utvonalakot. Csak legújabbban kezdi az olasz tengeralattjáró flotta a franciát első helyéről leszorítani. A világháborúbéli tapasztalatok alapján a tengeralattjáró Angliában igen kevés rokonszenvvel találkozik. A tengeralattjárók elleni védekezés különben ma is egyike a legfontosabb stratégiai problémáknak Anglia számára.

A legutolsó időben egy új hajótípus, a „kísérő-hajó“ típus (Escort vessels) fejlődött ki, amelynek feladata a kereskedelmi hajók kísérete és megvédése repülőgép és tengeralattjárók támadásával szemben. Előreláthatólag, mint ahogy ezt a nyugati tengeri háború eseményei is igazolják, erre a hajótípusra igen jelentős szerep vár.

Hasonlóképpen új hajótípus az u. n. repülőgépelhárító cirkáló. Már 1917-ben építettek két olyan kisebb cirkálót (Coventry és Curlew), amelyek régi típusu fegyverzetét léghárító ágyúkkal pótolták. Ezeknek a hajóknak egyedüli feladatuk a flotta kísérete és repülőgép támadás elleni megvédése, de támogatják a kikötők légi védelmét is, ha a flotta lehorgonyzott. Hasonló átépítését tervezik további cirkálóknak is. Ezekhez a hajókhöz csatlakoznak természetesen még más kisebb, másodrendű harci hajók, mint pl. a torpedó- és ágyúnaszádok, az aknakutatók és az anyaghajók.

Jóllehet az angol haditengerészet az egyes dominiumok védelmét is szolgálja, a dominiumok egyik-másika maga is saját kis flottát épített ki, amely komoly esetben az angol hadiflottába illeszkedik. Így Ausztráliának van 4 cirkálója, egy repülőgép anyahajója, 5 torpedórombolója és pár anyaghajója. New Zeeland ezideig csupán aknakutató hajókkal rendelkezik, míg Kanadának van 4 torpedórombolója, Indiának pedig pár ágyúnaszádja. Amint látható, komolyan csak Ausztrália flottájáról lehet beszélni.

Az angol hadiflotta bemutatásakor nem szabad megfeledkezni a haditengerészet repülő egységeiről, amit hosszú vita után a haditengerészet parancsnoksága alá helyeztek, miután azelőtt a légvédelmi parancsnokság alá tartozott. A repülőgépanyahajókon legfeljebb 52 repülőgép helyezkedhet el, az építés alatt álló konstrukciókon azonban már 70. Ezenkívül szinte minden nagyobb csatahajó két-három repülőgéppel rendelkezik fedélzetén. Közvetlenül a flottán található repülőgépeken kívül van még számos parti, felderítő repülőgép osztag, illetve állomás Angliában és a különböző támaszpontokon. 1939 legelején Anglia állítólag összesen 1000, a flotta parancsnoksága alá tartozó repülőgéppel rendelkezett.